

Advies over de soortbeschermingsprogramma's voor beekprik, kleine modderkruiper en rivierdonderpad

Adviesnummer:	<u>INBO.A.3477</u>
Datum advisering:	28 september 2016
Auteur(s):	Gerlinde Van Thuyne, Hugo Verreycken, Johan Coeck
Contact:	Niko Boone (niko.boone@inbo.be)
Kenmerk aanvraag:	ANB-INBO-BEL-2016-31
Geadresseerden:	Agentschap voor Natuur en Bos T.a.v. Erwin De Meyer Lange Kievitstraat 111-113 bus 63 2018 Antwerpen erwin.demeyer@lne.vlaanderen.be
Cc:	Agentschap voor Natuur en Bos Joris Janssens (joris.janssens@lne.vlaanderen.be)

Aanleiding

Het Europese natuurbeleid focust naast de bescherming van gebieden, het zogenaamde Natura2000 netwerk, ook op de instandhouding van specifieke planten- en diersoorten. Aan de lidstaten wordt gevraagd om de habitats en soorten vermeld in de bijlages van de Habitat- en Vogelrichtlijn naar een 'gunstige staat van instandhouding' te brengen. Beekprik, kleine modderkruiper en rivierdonderpad zijn opgenomen in Bijlage II van de Habitatrichtlijn.

Onder meer om aan de Europese verplichtingen te voldoen, voorziet het Soortenbesluit de mogelijkheid om soortbeschermingsprogramma's op te stellen. Zo'n programma wordt in overleg met de betrokken doelgroepen gemaakt en omvat een aantal maatregelen om een of meerdere soorten binnen Vlaanderen in een gunstige staat te brengen of te houden. Het Agentschap voor Natuur en Bos maakt soortbeschermingsprogramma's voor o.a. beekprik, kleine modderkruiper en rivierdonderpad.

Vraag

---

1. Een update van de in de ontwerp-soortbeschermingsprogramma's vermelde verspreiding.
2. Kan het beperken van slibruiming in waterlooptrajecten waar beekprik zich voortplant, tot gevolg hebben dat bepaalde trajecten dichtslibben en ongeschikt worden als leefgebied voor deze soort?
3. Is het aangewezen om in de zones van de Kleine en de Grote Nete waar rivierdonderpad voorkomt, sommige watertappingen op te heffen en/of een verbod op bijkomende watertappingen van de kanalen in te stellen om de verspreiding van exotische grondelsoorten, rechtstreekse concurrenten van rivierdonderpad, tegen te gaan?

Toelichting

---

1 Update verspreiding beekprik, rivierdonderpad en kleine modderkruiper

In de vorige versie van de soortbeschermingsplannen werden de verspreidingsgegevens tot de eerste helft van 2012 gebruikt, verzameld door verschillende instanties in Vlaanderen (INBO, ANB, LIKONA, UA, enz.). In dit advies bieden we een update op basis van gegevens verzameld door het INBO. In bijlage 1 zijn per soort de vangstplaatsen en vangsten in aantallen per 100 m elektrovisserij weergegeven voor de periode 2012-2015 (deels 2016 voor rivierdonderpad), zodat de reeds beschikbare verspreidingskaarten geüpdatet kunnen worden. Voorstellen voor aanpassingen aan de tekst van de ontwerp-soortbeschermingsprogramma's hebben we weergegeven in bijlage 2. Hieronder geven we een samenvatting van de bijkomende vangsten per soort voor de periode 2012-2016.

1.1 Beekprik

In het Dijle-Zennebekken werd beekprik in 2014 terug aangetroffen in de Steenputbeek. In het Demerbekken troffen we beekprik in 2014 opnieuw aan in de Zwarte Beek, op twee locaties in het Habitatrichtlijngebied 'Vallei- en brongebieden van de Zwarte Beek, Bolisserbeek en Dommel met heide en vengebieden'. In het Maasbekken hebben we recente gegevens (2013-2015) van de Vliet, de Abeek, de Itterbeek, de Vellerbeek en de Warmbeek, en een nieuwe vangst van deze soort op de Busselziep, een zijbeek van de Bosbeek. De Dommel werd in 2015 nog op een zestal locaties bemonsterd, maar ook nu werd geen beekprik gevangen. In het Netebekken vingen we tussen 2013 en 2015 beekprik in de Grote Nete, de Asbeek, de Kleine Hoofdgracht, de Kleine Nete, de Desselse Neet en de Zwarte

Neet. Voor de Grote Nete kon opnieuw een verdere natuurlijke areaaluitbreiding worden vastgesteld. Beekprik komt er nu verder stroomafwaarts voor tot in Heist-op-den-Berg.

1.2 Rivierdonderpad

Recent genetisch en taxonomisch onderzoek heeft uitgewezen dat rivierdonderpad (*Cottus gobio*) uit meerdere soorten bestaat, waarvan in Vlaanderen alleen *Cottus perifretum* (rivierdonderpad) en *Cottus rhenanus* (beekdonderpad) voorkomen. De rivierdonderpad zou voornamelijk in de benedenlopen terug te vinden zijn, terwijl de beekdonderpad een meer geïsoleerd voorkomen heeft in de bovenlopen van (zij-)riviertjes (Crombaghs *et al.*, 2007).

In Vlaanderen bestaat er grote onduidelijkheid over welke soort waar aanwezig is. Op dit ogenblik lijkt zowel de genetische als morfologische determinatie niet overeen te stemmen met de verwachte scheiding Schelde- versus Maasbekken. In de verspreiding van de soort maken we dus voorlopig geen opsplitsing en gebruiken hier de term 'rivierdonderpad'.

Voor de update van de verspreidingsgegevens beschikken we deels al over data verzameld in 2016.

We vingen opnieuw rivierdonderpad in de Vlaamse Ardennen: in de Maarkebeek en Krombeek en in de Molenbeek-Terkleppebeek, Verrebeek en Sassegembeek.

In het Netebekken troffen we de soort aan op de Kleine Nete, de zijlopen Molenbeek-Bollaak (en diens zijbeken Moerbeek, Klein beek, Kleine Wilboerebeek, Boshovenloop en Delfte beek), de Desselse Nete en de Dalemansloop. In de Grote Nete troffen we tot in Geel opnieuw rivierdonderpad aan.

In het Beneden-Scheldebekken vingen we rivierdonderpad op het Kleine Schijn, dit is een zijloop van het Groot-Schijn.

In het Maasbekken waren er bijkomende vangsten op de Abeek, de Veurs en de Noorbeek.

In het Demerbekken vingen we een aantal exemplaren in de Dormaalbeek. Dit is de beek waar de Zevenbronnenbeek in uitmondt. Op deze laatstgenoemde beek werd een herintroductie met rivierdonderpad uitgevoerd.

In het Dijlebekken kon een verdere verspreiding van de soort op de Dijle worden vastgesteld. Bemonsteringen in 2013 tonen aan dat rivierdonderpad ondertussen in de Dijle voorkomt vanaf de gewestgrens tot in Leuven.

In het Zennebekken vingen we bijkomend rivierdonderpad op de Molenbeek-Lakebeek. In 2012 (Halle) en 2013 (Beersel) troffen we de soort ook aan in de Zenne zelf.

1.3 Kleine modderkruiper

In het noordelijk deel van het Maasbekken vingen we deze soort in de Mark en zijbeek het Merkske in Hoogstraten. In het Maasbekken zijn er meer en meer locaties met kleine modderkruiper op de Maas zelf. Sinds 2014 is daar de Kikbeek bijgekomen en in 2015 de Ziepbeek.

In het Beneden-Scheldebekken troffen we kleine modderkruiper aan in de Zuidelijke Watergang en in de Watergang van de Hoge Landen.

In de afgesloten wateren waren er bijkomende vangsten in de Rauwput in Mol.

In het Netebekken vingen we exemplaren in de Kleine beek, de Grote Calie, het Loeijens Neetje en de Desselse Neet.

2 Slibruimingen

Er is ons geen literatuur bekend die een antwoord op deze vraag wetenschappelijk kan onderbouwen. Vanuit onze expertenkennis zijn we van oordeel dat het niet ruimen van waterlopen normaal geen onmiddellijke negatieve gevolgen zal inhouden voor beekprikken. Beekprikken zijn immers gebonden aan zeer zuivere waterlopen. In dergelijke waterlopen komt overdadige slibaanvoer in principe niet voor. Door hun hoge structuurdiversiteit stelt zich bovendien meestal snel een evenwicht in tussen sedimentatie en erosie, zodat continue slibophoping in de volledige waterloop in de praktijk niet zal optreden. Het is echter moeilijk om in algemene termen te oordelen over individuele situaties die afhankelijk van lokale omstandigheden kunnen verschillen.

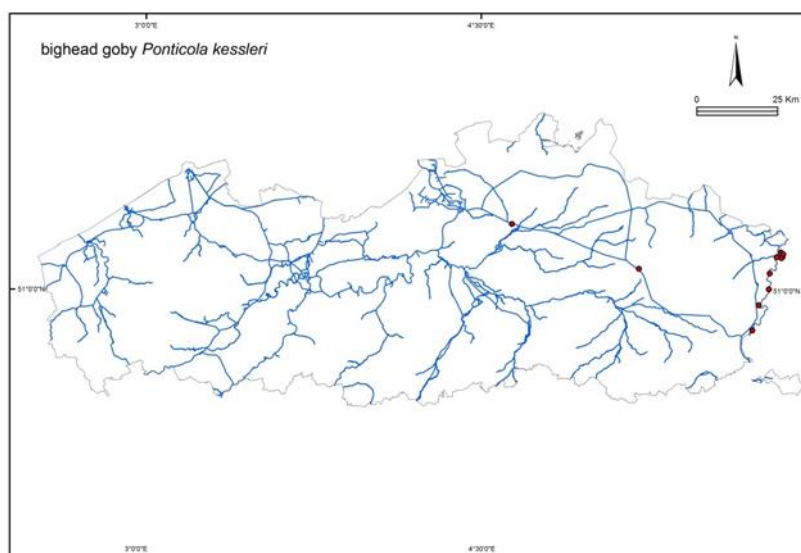
3 Exotische grondelsoorten

3.1 Soorten

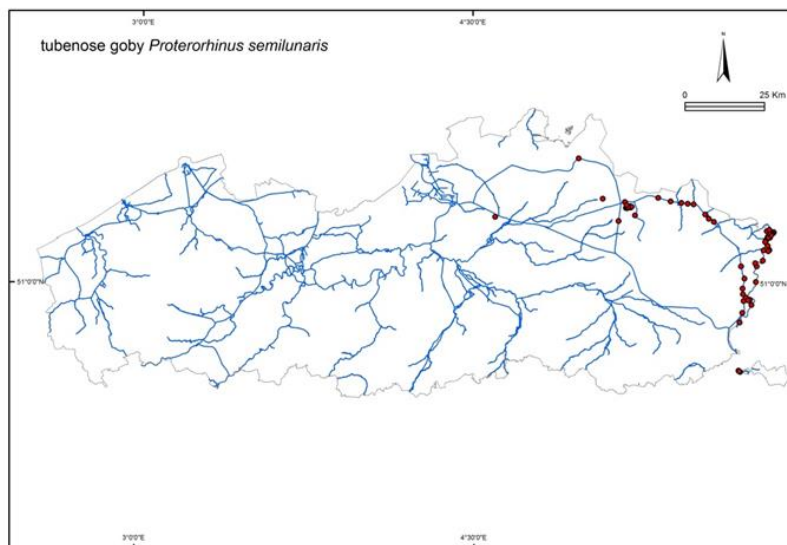
Voor de rivierdonderpad vormen vooral de Ponto-Kaspische grondels een probleem. Het gaat dan specifiek om de zwartbekgrondel, de marmelgrondel, de kesslergrondel en de Pontische stroomgrondel. De Amoergrondel is geen echte grondel en is nog niet aanwezig in België. De meest nabije waarneming vond plaats in Beieren (Duitsland). De blauwbandgrondel is een karperachtige die voor het eerst in 1992 in Vlaanderen werd aangetroffen en ondertussen in alle Vlaamse waterbekkens zeer sterk verspreid is. Omdat de blauwbandgrondel in de bovenste waterkolom leeft en de rivierdonderpad een bodembewonende (bentische) soort is, zijn beide soorten waarschijnlijk geen rechtstreekse concurrenten.

3.2 Verspreiding

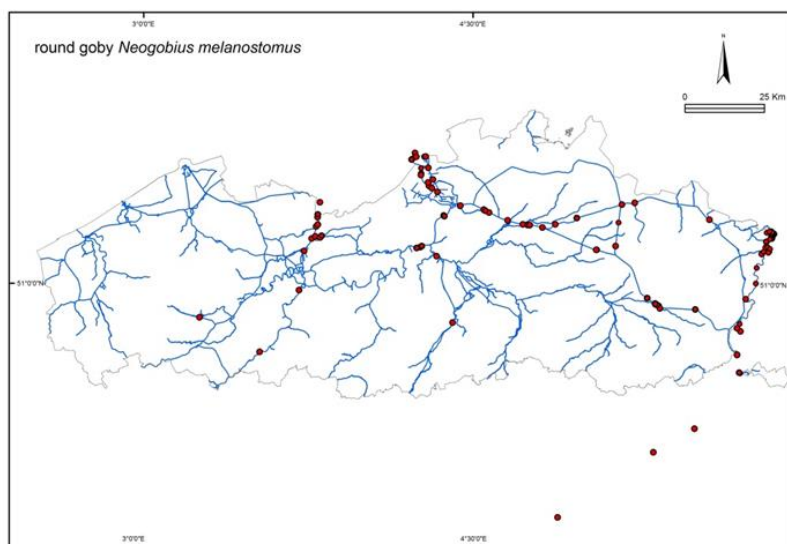
Zwartbekgrondel, marmelgrondel en kesslergrondel zijn reeds sterk verspreid in Vlaanderen (zie figuren 1, 2 en 3). De Pontische stroomgrondel werd in Vlaanderen nog maar op één plaats aangetroffen (Albertkanaal in 2015), maar is in Nederland al wel wijdverspreid.

Figuur 1: huidige verspreiding van de kesslergrondel in Vlaanderen.

Figuur 2: huidige verspreiding van de marmergroundel in Vlaanderen.

Figuur 3: huidige verspreiding van de zwartbekgrondel in Vlaanderen.

Het INBO voerde al actief onderzoek uit naar de aanwezigheid van Ponto-Kaspische grondels in de taplopen van de kanalen. De marmergroundel is daarbij verscheidene keren aangetroffen in taplopen van het kanaal van Beverlo, het kanaal Bocholt-Herentals en de Zuid-Willemsvaart. De drie andere grondelsoorten werden nog niet gevangen. Het grote probleem bij de monitoring van de taplopen is de slechte kartering en bereikbaarheid ervan. Waterloopbeheerders blijken niet steeds over goede kaarten te beschikken van de aftakpunten en de taplopen. Het is dan ook zeer moeilijk om na te gaan welke taplopen een verbinding hebben met de Kleine of de Grote Nete of hun zijriviertjes. Taplopen die in verbinding staan zouden prioritair moeten worden bemonsterd.

Een andere mogelijke bron van verspreiding is de hengelsport. Hoewel niet-inheemse vissoorten niet als aasvis gebruikt mogen worden, zou de praktijk wel voorkomen. Op deze manier kunnen de exotische grondels in waterlopen terecht komen waar dat via actieve migratie niet zou kunnen. Dit illegale gebruik als aasvis kan een probleem vormen voor beken als de Kleine en de Grote Nete.

3.3 Invloed op rivierdonderpad

Er is voor alle invasieve Ponto-Kaspische grondels wetenschappelijk literatuur voorhanden die wijst op een negatieve impact op de inheemse visfauna. Alle mogelijke nadelige effecten van die Ponto-Kaspische soorten zijn echter nog niet voldoende bekend. Recent werd aangetoond dat vooral zwartbekgrondel een nefaste invloed zou hebben op de rivierdonderpad. Door voedselconcurrentie en het innemen van het meest geschikte biotoop, kan de zwartbekgrondel, die in zeer hoge dichtheden kan voorkomen, rivierdonderpadpopulaties decimeren en zelfs doen verdwijnen (o.a. Van Kessel *et al.*, 2016). Zwartbekgrondel werd tot nu toe nog niet aangetroffen in taplopen van kanalen en ook nog niet in de Kleine of de Grote Nete. Deze soort verkiest stenige bodems en oevers (keien, breuksteen ...), maar kan ook voorkomen op zandige bodems. Kolonisatie door zwartbekgrondel van de beide Netes is dus niet uit te sluiten. De zwartbekgrondel is trouwens al talrijk aanwezig in het Netekanaal.

Conclusie

---

1. In dit advies geven we een update van de verspreiding van beekprik, rivierdonderpad en kleine modderkruiper op basis van gegevens verzameld door het INBO. In bijlage 1 zijn per soort de vangstplaatsen en vangsten in aantallen per 100 m elektrovisserij weergegeven voor de periode 2012-2015 (deels 2016 voor rivierdonderpad). In bijlage 2 doen we voorstellen voor aanpassingen aan de tekst van de ontwerp-soortbeschermingsprogramma's.
2. Er is ons geen literatuur bekend die een antwoord op deze vraag wetenschappelijk kan onderbouwen. Vanuit onze expertenkennis zijn we van oordeel dat het niet ruimen van waterlopen normaal geen onmiddellijke negatieve gevolgen zal inhouden voor beekprikken. Beekprikken zijn immers gebonden aan zeer zuivere waterlopen. In dergelijke waterlopen komt overdadige slibaanvoer in principe niet voor. Door hun hoge structuurdiversiteit stelt zich bovendien meestal snel een evenwicht in tussen sedimentatie en erosie, zodat continue slibophoping in de volledige waterloop in de praktijk niet zal optreden. Het is echter moeilijk om in algemene termen te oordelen over individuele situaties die afhankelijk van lokale omstandigheden kunnen verschillen.
3. Het afsluiten van de watervangen op kanalen kan de toevloed van de Ponto-Kaspische grondels waarschijnlijk verminderen, maar minstens de marm grondel, een van de vier in Vlaanderen aanwezige grondels, is al talrijk aanwezig in verschillende taplopen. Daarenboven is het niet uit te sluiten dat ook exemplaren van de drie andere grondels zich al in de taplopen bevinden. Men moet er ook rekening mee houden dat de Ponto-Kaspische grondels ook op andere manieren in de Netes terecht kunnen komen, zoals via het illegaal gebruik als aasvis.

Referenties

Crombaghs B.H.J.M., Dorenbosch M., Gubbels R.E.M.B. & Kraneneberg J. (2007). Nederlandse rivierdonderpad uit Habitatrichtlijn bestaat uit twee soorten. *De Levende Natuur* 108(6): 248-251.

van Kessel N., Dorenbosch M., Kraneneberg J., van der Velde G. & Leuven R.S.E.W. (2016). Invasive Ponto-Caspian gobies rapidly reduce the abundance of protected native bullhead. *Aquatic Invasions* 11, 179-188.

VIS-databank: <http://vis.milieuinfo.be/>

Bijlage 1: verspreiding van beekprik, rivierdonderpad en kleine modderkruiper

---

Verspreidingsgegevens van beekprik, rivierdonderpad en kleine modderkruiper op basis van elektrovisserij uitgevoerd door het INBO in de periode 2012-2015 (deels 2016 voor rivierdonderpad). Per soort geven we de vangstplaatsen aan en de aantallen gevangen individuen per 100 m elektrovisserij.

Bijlage 2: voorstel voor aanpassingen aan de tekst van de soortbeschermingsprogramma's

---